

Nieuwsbrief NZG

3(4)

Nederlandse Zeevogelgroep
Dutch Seabird Group

ISSN: 1566-6778

Texel, Januari 2002

redactie Nieuwsbrief NZG: Mardik F. Leopold
p/a ALTERRA-DLO, Postbus 167, 1790 AD Den Burg, Texel
e-mail m.f.leopold@alterra.wag-ur.nl

Guido O. Keijl, Brederodestraat 16A
1901 HW Bakkum, e-mail guido@hetnet.nl

secretariaat NZG: De Houtmanstraat 46
1792 BC Oudeschild, Texel, e-mail ned.zeevogelgroep@planet.nl

ERIKA slachtoffers en Nederlandse opvang

U weet het waarschijnlijk nog wel: op 12 december 1999 brak tijdens een storm voor de kust van Bretagne de olietanker Erika doormidden. Deze gammele schuit vervoerde 30.000 ton zware stookolie voor TotalFinaElf. Tenminste tweederde van de lading, zo'n 20.000 ton zware olie, belandde in zee. Op zee konden olie-opruimschepen niet meer dan 3-4% van de drek opvegen. Van de rest spoelde een aanzienlijk deel aan op de Franse kust en resulteerde uiteindelijk in zo'n 200.000 ton (!) oliedoodrenkt materiaal dat moest worden opgeruimd (*bron:* Ocean Orbit, september 2001). Al direct was duidelijk dat de Erika veel vogelslachtoffers eiste. De eindbalans is dat op de Franse stranden $\pm$ 77.000 vogels daadwerkelijk zijn verzameld, waarvan 44.000 dood en 33.000 levend (*bron:* Cadiou *et al.* 2001. Bilan National des échouages et de la mortalité des oiseaux (BNEMO)). Zeekoeten maakten rond 82% van het totaal aantal vogels uit. Uiteraard spoelden vele olieslachtoffers niet ter plekke aan. Door chemische analyses van olie in vogelveren kon bijvoorbeeld worden aangetoond dat Erikaslachtoffers tot in Noord-Duitsland en zelfs Zwitserland uitzwermden (*bron:* Seevögel 22(2): 36). De totale sterfte ten gevolge van de Erikaramp blijft dan ook giswerk: op dit moment schatten de onderzoekers het ergens tussen de 130.000 en 300.000 slachtoffers.

Opvangcentra in Frankrijk konden de stroom van $\pm$ 33.000 olieslachtoffers natuurlijk niet aan. Er werd dan ook besloten om vogels op transport te zetten naar andere vogelasiels, onder meer in Nederland. In de pers ontstond discussie over de vraag of de daarmee gemoeide kosten niet op een betere manier konden worden besteed en of de actie wel in het belang was van de vogels zelf. Tegenover het redden van het leven van de ene vogel staat immers het verlengen van het leed voor een ander. In Nieuwsbrief NZG 1(3) uit januari 2000 stond hierover een uitgebreid stuk van Mardik Leopold.

Vorig jaar ontving de NZG vanuit Frankrijk het verzoek om te achterhalen hoeveel Erikavogels er in Nederland waren opgevangen en hoeveel er uiteindelijk weer waren vrijgelaten. Zulke getallen zijn noodzakelijk om het uiteindelijk effect van de ramp op zeevogelpopulaties te kunnen bepalen. De vraag oogde simpel maar was niet eenvoudig te beantwoorden. De opvang vond plaats in tenminste tien verschillende asiels. Na het massale transport kwamen veel vogels dood of stervend in Nederland aan en een gedegen administratie was niet altijd het eerste waaraan in die situatie werd gedacht. Uit het kustasieloverleg was wel een overzicht beschikbaar van het aantal ontvangen vogels, maar onduidelijk was hoeveel dieren van welke soort er waren vrijgelaten. Daarop heeft de NZG een enquête gestuurd aan de betrokken asiels. Dat vrijwel alle op het NZG-verzoek hebben gereageerd is lovenswaardig, want ook al heeft men gedaan wat in het vermogen ligt, het verschaft weinig voldoening om triest nieuws naar buiten te brengen: van de meer dan 3700 vogels zijn er 621 vrijgelaten (17%).

IN NEDERLAND OPGEVANGEN "ERIKA" VOGELS EN HUN LOT

("Erika" birds received in Dutch rehabilitation centres and their fate)

SOORT	<i>ontvangen</i>	<i>dood</i>	<i>vrijgelaten</i>	<i>% vrijgelaten</i>	
<i>(Dutch name)</i>	<i>(received)</i>	<i>(dead)</i>	<i>(released)</i>	<i>(%released)</i>	<i>species name</i>
Roodkeelduiker	16	16	0	0%	<i>Gavia stellata</i>
Ijsduiker	2	2	0	0%	<i>Gavia immer</i>
Fuut	2	0	2	100%	<i>Podiceps cristatus</i>
Aalcholver	3	3	0	0%	<i>Phalacrocorax carbo</i>
Jan van Gent	61	24	37	61%	<i>Sula bassana</i>
Eidereend	625	459	166	27%	<i>Somateria mollissima</i>
Zwarte Zee-eend	502	300	202	40%	<i>Melanitta nigra</i>
Middelste Zaagbek	18	9	9	50%	<i>Mergus serrator</i>
Toppereend	17	9	8	47%	<i>Aythya marila</i>
Wilde Eend	1	0	1	100%	<i>Anas platyrhynchos</i>
Rotgans	5	3	2	40%	<i>Branta bernicla</i>
Zeekoet	1905	1791	114	6%	<i>Uria aalge</i>
Alk	38	37	1	3%	<i>Alca torda</i>
Drieteenmeeuw	3	1	2	67%	<i>Rissa tridactyla</i>
Grote Jager	5	2	3	60%	<i>Catharacta skua</i>
soort onbekend	510	436	74	15%	<i>species not registered</i>
totaal aantal vogels	3713	3092	621	17%	<i>total</i>

De Nederlandse score van 17% uitgezette vogels steekt nog gunstig af bij de internationale resultaten: van de 33.000 'levende' vogels zijn er slechts ± 2150 weer uitgezet, hetgeen wil zeggen dat men buiten Nederland slechts ± 5% succes heeft gehad. De eindscore is vooral triest voor zeekoeten, alken en duikers. Voor zover niet tijdens het transport gestorven moesten vele vogels kort na aankomst uit hun lijden verlost worden omdat geen kans op herstel aanwezig was. De resultaten waren hoopgevender bij Jan van Gent en eendachtigen. Maar, ook al worden behandelmethodes steeds beter, de overlevingskansen voor vrijgelaten asielvogels liggen beneden het normale niveau (zie ook Camphuysen *et al.* 1997: SULA 11:157-174). Het merendeel van de vrijgelaten Erikavogels is voorzien van een ring (zeker 500 exemplaren) en het uitpluizen van terugmeldingen van ringen zou een nuttig onderzoek zijn voor een betrokken NZG'er of student.

Over het geheel blijft het beeld dat minder dan één op de vijf vogels de tocht uit Frankrijk uiteindelijk heeft overleefd. Het uitpluizen van dit soort gegevens is niet bedoeld om 'zin of onzindiscussies' over zeevogelopvang aan te wakkeren. Sterk verschillende maar ieder op zich te respecteren overtuigingen ten aanzien van dierenleed en dierenleven zullen blijven bestaan. Maar ieder zal zijn persoonlijke overtuiging en beslissingen moeten afmeten aan duidelijke informatie. Dat is wat de NZG graag wil bereiken. De harde getallen over zeevogelsterfte na de Erika moeten gezien worden voor wat ze zijn: een aanklacht tegen diegenen die gebruik maken van varende wrakken om gevaarlijke stoffen over zee te transporteren.

Jan Andries van Franeker, De Houtmanstraat 46, 1792 BC Oudeschild (Texel)
met dank aan medewerkende kustasiels en speciaal aan Gaatske Wiersma

NZG-lidmaatschap 2002

Bij deze *Atlantic Seabirds* en *NZG Nieuwsbrief* (jaargang 3 nr 4) ontvangt u de acceptgiro voor het lidmaatschap 2002. De contributie bedraagt € 12,- maar een extra gift is natuurlijk van harte welkom. Adreswijzigingen of eventuele opzeggingen s.v.p. binnen vier weken doorgeven aan het NZG-secretariaat, liefst per e-mail Ned.Zeevogelgroep@planet.nl, of anders per post naar: De Houtmanstraat 46, 1792BC Oudeschild (Texel).

Jan Andries van Franeker

Herkenning van 1^e winter geelpootmeeuw *Larus michahellis* in de herfst

Foto 1. Eerste winter geelpoot-meeuw *L. michahellis*
Westkapelle, 3 oktober 2001

Deze in de Camargue gekleurde meeuw (wit 453T), is niet de meest gemakkelijk herkenbare juveniele geelpootmeeuw.

De geruide binnenste middelste en grote vleugeldekveren, het gesleten juveniele kleed en de opvallend witte onderdelen zijn echter goed zichtbaar en moeten vogelaars attenderen op de determinatie "geelpootmeeuw". De kleuring is in dit geval een goede bevestiging.

Eerste winter geelpootmeeuwen zijn meestal goed als zodanig herkenbaar. Echter, de soorten zilvermeeuw, kleine mantelmeeuw en pontische meeuw moeten worden uitgesloten. Net als bij de herkenning van andere 'moeilijke' meeuwen moeten jonge geelpoten worden gedetermineerd op basis van zo veel mogelijk kenmerken:

- 1) Een sterke sleet aan de veren duidt op een vroege geboortedatum, een belangrijk punt voor de zuidelijke geelpootmeeuw. Juveniele geelpoten zijn vaak al opvallend gesleten als ze zich in Nederland bij de dan nog kakelverse juveniele zilvermeeuwen en kleine mantelmeeuwen.
- 2) De rui van bovendelen is bij bijna alle juveniele geelpootmeeuwen voltooid in oktober. De onderste schouderveren worden vaak als laatste geruid zodat deze dan nog de kenmerkende *ginger* toon hebben, terwijl de dekveren grotendeels vernieuwd zijn. Kleine mantels hebben veel minder nieuwe mantel/schouderveren, maar ruïen wel dekveren. Zilver- en pontische meeuwen hebben zeer zelden meerdere nieuwe dekveren voor maart. De juveniele bovendelen zijn vaak wat gelig bij zilvermeeuw, opvallend donker bij kleine mantel en warmer bruin bij geelpoot/pontische. Bovendien zijn de bovendelen meer getekend bij zilver dan bij de andere drie. Let op dat kleine mantelmeeuwen ook veel nieuwe dekveren kunnen hebben. In Nederlandse ruïen de vogels al dekveren terwijl ze nog in de kolonie staan te bedelen.
- 3) De binnenste vier handpennen vertonen lichte binnenvlaggen, bij de een donkerder dan bij de ander. De donkere ondervleugel heeft donker getekende dekveren. Bij zilvermeeuw loopt de lichte tekening over de binnenste zeven handpennen en over de binnenste 3-4 zelfs over de volle breedte. De ondervleugel is ook lichter. Kleine mantelmeeuw heeft geen duidelijk lichtere binnenste handpennen en opvallend donkere ondervleugels, pontische meeuw heeft een sterk contrast op hp 1-4 tussen binnen- (licht) en buitenvlag (donker) en een veel lichtere ondervleugel (vooral ondervleugel-dekveren en basis hp) dan geelpootmeeuw.
- 4) De bovenste 2 tertials zijn nieuw, de onderste opvallend gesleten en vertonen geen lichte rand meer. Zilvermeeuw heeft nog juveniele tertials, met een golftekening (*notching*). Pontische meeuw heeft opvallend donker-bruine tertial-centra, met een rechte scheiding tussen witte rand en donker centrum. Ook hun tertials zijn vaak al erg gesleten in november, maar soms zijn de bovenste al vernieuwd. Kleine mantel heeft verse tertials, zeker '*intermedius*', met een vaak geheel donker centrum en met soms een golftekening.
- 5) De staart heeft een scherp afgescheiden zwarte eindband, die aan de zijkant smaller is dan in het midden. Pontische meeuw (zeker) en kleine mantelmeeuw (minder) kunnen dit ook vertonen, zilvermeeuw heeft vaak meer zwart in de staart, op de basis en op de bovenstaart-dekveren/stuit. Een bredere band komt bij *michahellis* ook voor, zeker de italiaanse vogels zijn donkerder getekend op staart en stuit.
- 6) De kop en onderdelen zijn vanaf augustus al vaak opvallend wit, in november kan echter elke meeuw witter zijn dan een andere. Pontische meeuwen hebben ook altijd opvallend veel wit op kop en onderdelen.
- 7) De juveniele grote dekveren hebben geen piano-patroon zoals bij zilvermeeuw en enkele kleine mantels. Deze dekveren worden naar buiten toe donkerder, de buitenste hebben alleen nog een smalle witte *fringe*.

Bijzaken: geelpootmeeuwen verschillen onderling sterk. Italiaanse vogels hebben vaak veel minder (geen) dekveren geruid en zijn opvallend donkerder bruin op de vleugel en grijzer op kop en dan Spaanse vogels. De donkere Italiaanse vogels lijken met hun nieuwe rug en oude vleugel soms erg sterk op kleine mantelmeeuw, zeker de kleinere vrouwtjes. Let in die gevallen goed op de voor kleine mantel te lichte binnenhand.

Foto 2. Geelpootmeeuw, eerste winter, Westkapelle, 4 oktober 2001. Let op de geruide binnenste middelste dekveren en de mooi roze poten, zonder donkere schenen.

Foto 3. Geelpootmeeuw eerste winter, Le Portel, 23 augustus 2000. Goed te zien zijn de nieuweonderste schouderveren met kenmerkende kleur en tekening, de al erg lichte onderdelen/kop en de nieuwe binnenste middelste en bovenste kleine dekveren.

Foto 4. Geelpootmeeuw, 1e winter, Boulogne, 01.10.01 Let op de ongeruide dekveren, de geruide mantel/schouder en de mooi roze poten. Geringd in de enige kolonie van Zwitserland (sempach-ring). Op de ring na moeilijk te onderscheiden van kleine mantelmeeuw.

Foto 5. Geelpootmeeuw 1e winter, Etaples, 29 sept 2000. Vrij donkere vogel.

Foto 6. Zilvermeeuw, *argentatus?*, 1e winter, Brouwersdam, 23 oktober 2000. Nog helemaal in het juveniele kleed, iets wat je veel ziet bij *argentatus* in November, nooit bij *Michahellis*. Veel van onze eigen *argenteus* vogels hebben rond deze tijd een geheel tot bijna geheel geruide 1e winterkleed rug (mantel en schouder)

Foto 7. Pontische meeuw 1e winter, Westkapelle, 22 december 2000. Goed te zien zijn de nieuwe onderste schouderveren met kenmerkende kleur en tekening, de al erg lichte onderdelen/kop en de fraaie snavel. Er is nog geen enkele dekveer geruid, iets dat veel voorkomt bij pontische meeuw in 1e winterkleed. De tertials zijn duidelijk donkerder dan de vleugeldekveren en de dekveren zijn erg licht, te licht in elk geval voor een *Michahellis*. Reeds sterk gesleten kleed!

Foto 8. Kleine mantelmeeuw, 1e winter, Westkapelle, 13 oktober 2000. Let op het relatief verse kleed met in dit geval een geheel oude vleugel, heel weinig geruide mantel/schouderveren en de 2 nieuwe schouderveren. Geringd in België, waarschijnlijk te Zeebrugge. Om de hoek kijkt een 3e winter grote mantelmeeuw mee.

Theodoor O V Muusse Clara Mariahof 17 3311 NC Dordrecht
Theofiel1969@zonnet.nl
www.geocities.com/muussesite1/lbbgianmay/02cvmay.htm

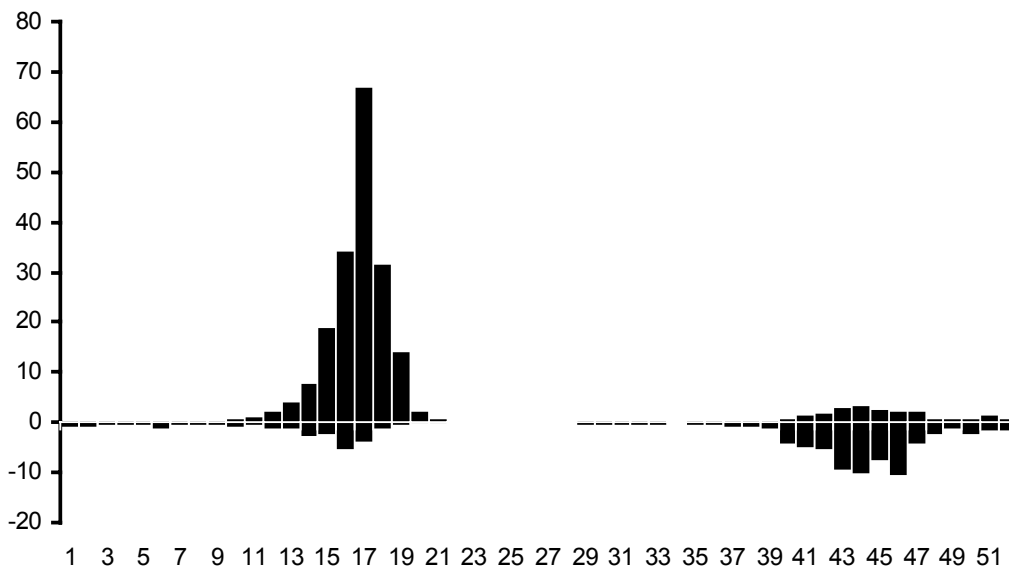
Foto's komen ook op internet onder:
<http://home.planet/~camphuys/meeuwen.html>

Invoer gegevens NZG/CvZ: de grote inhaalslag

In het najaar van 2001 kwamen vertegenwoordigers van een aantal belangrijke zeetrekposten bijeen op Texel om de opgelopen achterstand bij de invoer van uurtotaalkaarten te bespreken. Door middel van een database-demonstratie werd een indruk gegeven van de mogelijkheden van zo'n database. Omdat de indruk bestond dat meer en meer waarnemers zelfs niet eens meer het nut inzagen van het noteren van hun tellingen op uurtotaalkaarten ('daarmee werd toch niets gedaan') was het tijd om de alarmbel te luiden. Een verouderde database (gegevens tot en met 1993, maar 'slechts' tot en met 1991 compleet) is net zoiets als helemaal geen database, terwijl bijvoorbeeld aan de Avifauna van Nederland deel 2 kan worden gezien hoe waardevol de gegevens zijn! Ondergetekende wierp zich op als databasemanager en verschillende aanwezigen meldden zich aan om 'oude kaarten' alsnog in bits en bytes om te zetten. Hiertoe zou de invoersoftware moeten worden aangepast (niet meer Lotus 123 maar het algemeen beschikbare Microsoft Excel) en gebruikersvriendelijker gemaakt worden.

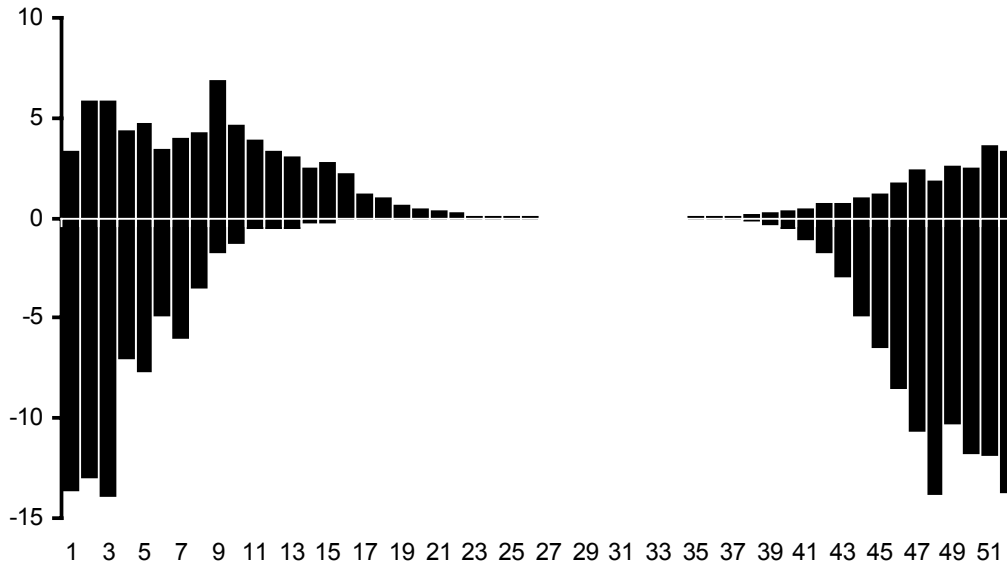
Afspraken zijn snel gemaakt, maar inmiddels kunnen we constateren dat er inderdaad hard gewerkt wordt en dat de database snel groeit. Ico Hoogendoorn coördineert het invoeren en Steve Geelhoed, Guido Keijl, Kees Camphuysen, Ico Hoogendoorn, Mardik Leopold, Rien Sluys en Albert van den Ende (in willekeurige volgorde) hebben gegevens ingestuurd. Eind 2001 bevatte de database gegevens van 75.429 uurtotaalkaarten (periode 1972-2001). Behalve dat er veel nieuwe gegevens werden ingestuurd is ook de oude database gecontroleerd en hier en daar herzien. Het aantal foute gegevens kon hierbij drastisch worden verkleind. Inmiddels zijn de gegevens over 1972-1991 compleet ingevoerd, 1992-1993 gedeeltelijk (hieraan wordt nu hard gewerkt), de periode 1994-1995 is vermoedelijk compleet en 1996-2001 is al gedeeltelijk ingevoerd. Alleen de telpost Bloemendaal (52) is *up to date*. Data kunnen naar ondergetekende gestuurd worden; op het web wordt vermeld welke gegevens inmiddels zijn ingevoerd: <http://home.planet.nl/~camphuys/CvZupdate.html>

Is het alle moeite waard? Volgens ons zeer zeker. Op ieder willekeurig moment kunnen gegevens uit de database worden opgevraagd en de omvang van de set gegevens maakt dat voor veel soorten prachtige patronen kunnen worden getoond. Seizoenpatronen worden al langer gepresenteerd, maar op basis van ruim 75.000 urengegevens worden de figuren wel erg fraai. Enkele voorbeelden die ik hier laat zien zijn de dwergmeeuw en de kleine duikers (roodkeel- en parelduiker). De figuur van de dwergmeeuw laat prachtig zien hoe gepiekt (en doelgericht) de passage in het voorjaar is, en hoe gespreid de verplaatsingen zijn in de herfst. Een nadere analyse van de gegevens zou laten zien dat de dwergmeeuw in sommige winters veel talrijker is dan in andere jaren; kennelijk overwinteren soms kleine aantallen in onze omgeving.

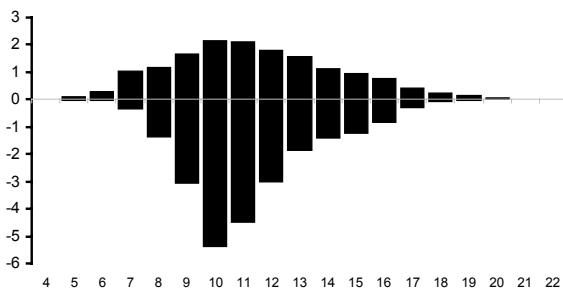
Seizoenpatroon van de dwergmeeuw (aantallen noord- en zuidwaarts per week) langs de Nederlandse kust op basis van 75.429 verwerkte uurtotaalkaarten (archieff NZG/CvZ, 1972-2001).

Een heel andere figuur ontstaat bij wintergasten zoals de kleine duikers. Na een geleidelijke aankomst in de herfst worden eigenlijk de gehele winter door verplaatsingen geregistreerd (vermoedelijk hoofdzakelijk lokale verplaatsingen door verstoringen en driftcompensatie). De voorjaarstrek 'onstaat' eigenlijk geleidelijk uit deze lokale verplaatsingen, wanneer in toenemende mate noordwaarts verplaatsende duikers worden gezien, terwijl er uiteindelijk geen bewegingen naar het zuiden meer plaatsvinden. Iedereen weet inmiddels dat parelduikers vooral in deze periode langstrekken.

Seizoenpatroon van roodkeel- en parelduikers (aantallen noord- en zuidwaarts per week) langs de Nederlandse kust op basis van 75.429 verwerkte uurtotaalkaarten (archief NZG/CvZ, 1972-2001).

Het is verleidelijk om nog veel meer voorbeelden te tonen: de berekening is een fluitje van een cent. Diezelfde duikers, bijvoorbeeld, uitgezet per klokuur (en voor deze ruwe analyse zijn *alle* waarnemingsuren gebruikt, niet

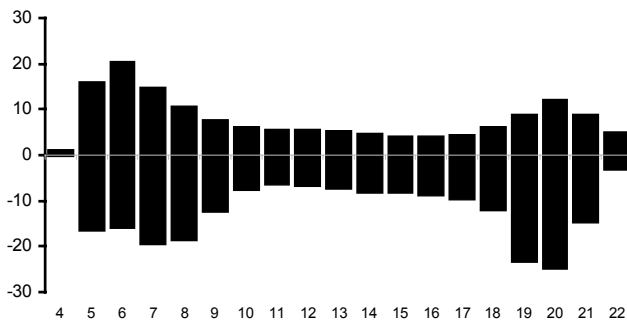

Dagritme van vliegbewegingen van kleine duikers langs de Nederlandse kust (aantallen noord- en zuidwaarts per klokuur) op basis van 75.429 verwerkte uurtotaalkaarten (archief NZG/CvZ, 1972-2001).

alleen de uren in het jaargetijde waarin duikers voorkomen), pieken rond een uur of 10, ongeveer twee uren na de piek in de waarnemingsinspanning. Uiteraard zou zo'n analyse uitgevoerd moeten worden voor tijdvakken die voor duikers om welke reden dan ook relevant zijn, maar dit geeft al aan dat de namiddag en avond een periode is waarin duikers kennelijk niet veel vliegen. Wanneer we het 'verstoringverhaal' in gedachten houden (een dikwijls genoemde verklaring voor de lokale verplaatsingen), dan is dit een opmerkelijk resultaat. De scheepvaart langs de kust kent beslist niet zo'n dagritme, dus misschien moeten we toch naar een meer biologisch getinte verklaring zoeken voor de geregistreerde bewegingen! Ook

wanneer het compensatie van verdrifting zou zijn is dit patroon moeilijk te verklaren. Je zou op zijn minst een effect van het getij verwachten en daarvan is hierin weinig te ontdekken.

Een ander aardig voorbeeld van de analyse van een dagritme is een bewerking van de grote stern. Grote sterns jagen overdag en bezoeken 's nachts meestal slaapplekken op het strand of slapen in de zomer in de kolonie. De figuur is tweetoppig met pieken in de ochtend en de avond. Ook voor deze analyse geldt dat een beperking van het gebruikte materiaal (bepaalde tijd van het jaar, bepaalde kustgedeelten) nog veel fraaiere trends, patronen en verklaringen zou kunnen opleveren. Hier dient de figuur slechts als illustratie van een sterk van dat van de duikers afwijkend patroon.

Dagritme van vliegbewegingen van grote sterns langs de Nederlandse kust (aantallen noord- en zuidwaarts per klokuur) op basis van 75.429 verwerkte uurtotaalkaarten (archief NZG/CvZ, 1972-2001).

Voor de liefhebbers is er natuurlijk ook wat meer specieke informatie uit het bestand te vissen, zoals: hoe laat is de kans op het waarnemen van een vaal stormvogeltje het grootst? Om hierover een uitspraak te doen werd een selectie van de gegevens gebruikt: tussen 3 september - 25 november werd 97% van alle valse stormvogeltjes gezien ($n = 3044$). Het lijkt erop dat het voor valse stormvogeltjes niet nodig is om vroeg op te staan! Veruit de grootste aantallen worden na de lunch waargenomen. Wanneer we dit dagritme vergelijken met de piek in waarnemingsinspanning ('s ochtends kort na zonsopgang), dan moeten we concluderen dat er heel wat valse stormvogeltjes ongezien de Nederlandse kust passeren.

Het archief van de Club van Zeetrekwaarnemers is een unieke en bijzonder omvangrijke set gegevens die wereldwijd zijn gelijke niet kent. Het niet bijwerken van dit bestand (zeker in een situatie waarin toch gewoon wordt doorgeteld) maakt dat zo'n database snel aan betekenis inboet. Het is daarom buitengewoon verheugend om te zien dat verschillende NZG-leden bereid bleken de handen ineen te slaan in een poging om dit kostbare materiaal te redden en (vooral) beschikbaar te maken. Het is nog even werk, maar de moeite zal worden beloond! Binnenkort kan elke vraag in luttele minuten worden beantwoord, puttend uit een archief met misschien wel 100.000 waarnemingsuren, waardoor we een veel beter inzicht zullen krijgen in de verplaatsingen van kust- en zeevogels in onze kustwateren. Belangrijk is dat we dan voor het eerst een goed idee zullen krijgen van de veranderingen die daarin zijn opgetreden sinds de eerste zeetrekwaarnemers besloten dat dit soort gegevens beter centraal kon worden opgeslagen. Wanneer we weer een bijgewerkt archief hebben kan ook een regelmatige rapportage van de gegevens weer ter hand genomen worden.

Kees Camphuysen, NZG/CvZ databasemanager, Ankerstraat 20, 1794 BJ Oosterend, Texel, kees.camphuysen@wxs.nl, 0222 318744

Oproep: grote stormmeeuwen

Arend Wassink is benieuwd of door NSO-ers grote, oostelijke stormmeeuwen worden gevonden, van de ondersoort *Larus canus heinei*. De vleugelmaat is een bruikbaar kenmerk, vooral als de sexe bekend is:

ondersoort	sexe	Canus gemiddeld	Spreidingsg	Heinei gemiddeld	Spreiding
<i>L. c. canus</i>	man	360	342-380	382	355-395
	vrouw	341	321-357	368	341-379

Nu worden van stormmeeuwen vaak alleen de vleugels gevonden. In dat geval zijn vleugels langer dan 38 cm dus interessant om te verzamelen en op te sturen naar Arend: Hoofdweg 44, 1795 JE De Cocksdorp, Texel. arendwassink@hetnet.nl

Eidersterfte in 2002

Op Texel werden in januari weer opvallend grote aantallen dode eiders gevonden en dit bleek ook elders het geval. Gave eiders worden verzameld voor inwendig onderzoek (Romke Kats, Alterra Texel). Staatssecretaris Faber heeft na de eiderramp in 2000 (21.000 dode eiders) aan de Tweede Kamer toegezegd dat er geld voor onderzoek zou komen. We wachten nog steeds en de vriezer raakt overvol met eiderlijken. We blijven moed houden en houden ons nog steeds aanbevolen voor gave eiders. Inzenders krijgen uiteraard de uitslag van het onderzoek te zien, maar moeten, helaas en net als de eideronderzoekers (en de eiders zelf), geduld hebben ... In totaal overwinteren in Nederland nu ongeveer 100.000 eiders (jan 2002, dit is circa 20.000 minder dan 'normaal'). Onze burens in Nedersachsen vonden deze winter slechts 20.000 eiders (minder dan een derde van normaal), dus ons tekort wordt zeker niet veroorzaakt doordat de eiders daarheen zijn uitgeweken.

Krasse knarren

Jelle van Dijk meldde ons een opmerkelijke ringvondst. Op 23 feb 1999 vond hij een noordse stormvogel die als "full grown" (=volgroeid, leeftijd onbekend) op 12 sep 1968 op Fair Isle was geringd. Een ruim 30-jarige ring vind je niet vaak, maar dat ligt misschien meer aan de kwaliteit van de ringen dan aan de vogels. Jelle merkte op dat de ring ernstige verschijnselen van slijtage vertoonde en vroeg zich af hoe bijzonder zijn vondst was.

Stormvogelkuikens van de Schotse eilanden zijn begin september normaal allemaal uitgevlogen. Jonge noordse stormvogels komen in het algemeen pas vijf tot tien jaar na het uitvliegen voor het eerst in de kolonies. De eerste broedpoging is gemiddeld op tien- tot twaalfjarige leeftijd. Met zeker vijf ongeringde jeugdijaren moet Jelle's vogel dus minimaal 35 jaar oud zijn geworden. Een respectabele leeftijd, dat zeker, maar is het ook een uitzonderlijke leeftijd?

Vanuit de universiteit van Aberdeen wordt op het eilandje Eynhallow, Orkneyeilanden, al heel lang onderzoek gedaan aan noordse stormvogels. Tot ten minste 1990 broedden op Eynhallow nog verscheidene vogels die in 1951 als broedvogel (dus toen minstens 10 jaar oud) waren geringd. Leeftijden in de orde van 50 jaar zijn dus in de praktijk waargenomen! Uit het Schotse onderzoek is berekend dat noordse stormvogels na het volwassen worden gemiddeld nog 34 jaar leven en dus gemiddeld op 44 jarige leeftijd de pijp aan Maarten geven. Voor de hele populatie ligt het gemiddelde lager omdat onvolwassen dieren, vooral in hun eerste levensjaren, een hogere kans op sterfte hebben.

Vijftig jaar is dus niet ongewoon, maar hoe oud noordse stormvogels maximaal kunnen worden weten we niet. Het probleem van leeftijds onderzoek bij dit soort vogels is de duur van het onderzoekprogramma en de slijtage van de ringen. Voor volwassen stormvogelachtigen ligt het gemiddelde jaarlijkse overlevingspercentage rond de 97%. Voor de noordse stormvogels van Eynhallow is dit zelfs berekend op 98.6%! Wat dit betekent is weergegeven in bijgaande tabel, die uitgaat van het ringen van 100 volwassen (tien jaar oude) vogels. Theoretisch zouden 100 jaar later nog vijf tot 24 van de geringde vogels in leven zijn (en de allerlaatste pas na 386 jaar het loodje leggen). Natuurlijk is de werkelijkheid anders: ook noordse stormvogels krijgen op een bepaalde leeftijd ongetwijfeld last van ouderdomsverschijnselen met een steeds hogere sterftekans. Maar zelfs het Schotse onderzoek heeft nog niet lang genoeg gelopen en voldoende vogels steeds opnieuw kunnen ringen om die verhoogde sterfte op hogere leeftijd te kunnen berekenen.

Wat een echt bejaarde noordse stormvogel voor leeftijd kan bereiken zal dus nog wel een tijdje een raadsel blijven, maar het zou mij niet verbazen als er op de Noordzee enkele krasse knarren van meer dan 100 jaar rondvliegen.

aantal jaar na ringen	leeftijd	nog in leven bij gemiddeld 97% overleving per jaar	nog in leven bij gemiddeld 98.6% overleving per jaar
0	10	100	100
10	20	74	87
25	35	47	70
50	60	22	49
75	85	10	35
100	110	5	24

zie ook G.M. Dunnet 1991 Population studies of the fulmar on Eynhallow, Orkney Islands. Ibis 133 Suppl.I.: 24-27.

Jan Andries van Franeker, De Houtmanstraat 46, 1792 BC Oudeschild (Texel)

Grote aantallen kleine alken langs Britse oostkust

Eind 2001 kwamen uit Nederland diverse berichten over her en der opduikende kleine alken. Langs de Britse oostkust zijn zeer grote aantallen geregistreerd, met name op 8 en 9 november 2001. Op verschillende posten langs de kust tussen East Yorkshire en Northumberland werden duizenden vogels geteld: >8000 passeerden de Farne Eilanden, >5000 Flamborough Head (iets ten noorden van onze wadden). Deze aantallen kwamen dicht bij het Britse record van 10.947 en 9522 vogels langs Flamborough Head op 11 en 12 januari 1995. Zie ook:

Russell Slack op

<http://www.birdguides.com/birdnews/articles/dovekie.asp>

Dode geelsnavelduiker op Texel

Laurens en Tonny van Kooten vonden op 21 januari 2002 een dode geelsnavelduiker op het Texelse strand. De vogel had olie in de veren, maar wordt schoongemaakt en bewaard in het museum in Amsterdam, bij Kees Roselaar. Zijn maag bevatte nog de gehoorsteentjes van twee kleine haringen, van 13 en 10.5 cm lang.

BIJZONDERE WAARNEMINGEN EN VONDSTEN

Opmerkelijke strandvondsten en offshore waarnemingen: lederschildpadden in Nederland

Bijgaande foto kregen we toegestuurd van Roel Draijer, beheerder van het vogelhospitaal Haarlem. Het betreft een vrouwtje lederschildpad *Dermochelys coriacea*, aangetroffen op het strand van Zandvoort op 29 oktober 1998. De resten van het dier zijn ter beschikking gesteld van het Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis in Leiden. Op de vraag hoe bijzonder een vondst van een lederschildpad eigenlijk is kregen we van dr. M.S. Hoogmoed, conservator Reptilia & Amphibia van Naturalis, de volgende informatie. Vóór 1972 waren er in Nederland slechts drie lederschildpadden vastgesteld (twee aangespoeld, een drijvend in zee), maar sinds 1972 tot heden zijn het er twaalf (oftewel maar liefst een per 2,3 jaar). Hier zitten ook waarnemingen bij van levende exemplaren op zee die later niet zijn aangespoeld. In Nederland zijn het altijd adulten, sommige levend tot redelijk vers, andere dermate rot dat er slechts een onderdeel aanspoelt. De meeste strandingen vinden plaats tussen augustus en november. Lederschildpadden worden zeer groot, en dat op een dieet dat uitsluitend bestaat uit kwalen, dus voedsel dat 99% water bevat. In de Noordzee vergissen de schildpadden zich nogal eens en werken ze drijvende plastic zakken naar binnen, met maag- en darmverstoppingen als gevolg. Hun normale verspreidingsgebied loopt van de tropen tot aan de zuidkust van Engeland en Ierland, maar ook bij Shetland worden ze regelmatig gezien (Harvey *et al.* 2000: Shetland Sea Mammal Report 1999: 15-17). Slechts een enkeling komt ooit in de Noordzee terecht. Bij alle zeevogeltellingen op de Noordzee werden zelfs nog nooit lederschildpadden gezien (wel een in de Ierse Zee en een in de Golf van Biskaje). In de Noordzee werd tijdens de tellingen slechts drie keer iets in deze richting gezien: twee 'mogelijke' schildpadden en, heel bijzonder, een soepschildpad *Chelonia mydas* voor de Schotse kust (Kees Camphuysen). Soepschildpadden werden vroeger wel op onze stranden gevonden, maar deze waren stevast per schip (inderdaad, voor de soep!) aangevoerd vanuit West-Indië (sommige hadden zelfs handels-nummers in het schild gekerfd gekregen). Op het museum in Leiden zijn verder geen waarnemingen bekend van levende soepschildpadden in Europa.

Recent werd de vijftiende lederschildpad voor Nederland genoteerd onder wel heel bijzondere omstandigheden. Op 7 januari 2002 werd er een exemplaar zwemmend waargenomen ten noordwesten van de Waddeneilanden (53°42'51"N 04°38'43"E). Dat gebeurde vanuit een helikopter van de marinevliegdienst die op zoek was naar iemand die van een platform was gevallen. De waarneming werd (met vage maar nog net bruikbare foto) doorgegeven aan dr. Hoogmoed van Naturalis.

Zeetrektingen oktober en november 2001

Gegevens voor dit beknopte overzicht zijn afkomstig van Scheveningen (Schev), Camperduin (Hbz) en Huisduinen (Huis), waar regelmatig werd geteld, en van Westkapelle (Weka), Bloemendaal (Bloem) en Texel (Tex) waar minder werd geteld.

In oktober en november 2001 brachten aanlandige winden regelmatig 'echte' zeevogels binnen kijkerbereik, maar de aantallen waren over het algemeen laag. Zo werden op alle telposten samen nog geen vijftig grauwe pijlen gezien. De laatste waarneming kwam van Hbz: 12 november 1 Z. In oktober werden in totaal nog geen tien noordse pijlen gezien. Het vaal stormvogeltje werd slechts op drie dagen gezien met als 'beste' dag 22 november: 2 Z, 1 N Hbz en 2 Z Schev.

Een subadulte geelsnavelduiker op 29 oktober te Weka valt in de categorie spectaculair. De trek van ganzen en eenden daarentegen was verre van spectaculair. Zo werden alleen op 5 november meer dan duizend rot ganzen gezien: Weka 1072 Z. Vermeldenswaard zijn 159 pijlstaarten op 6 oktober te Schev. In de tweede helft van oktober arriveerden eiders weer voor de kust van Camperduin. De groep vogels verbleef veelal ter plaatse en vloog in de ochtenduren zuidwaarts. In oktober was het aantal beperkt tot maximaal 5435 eiders (21 okt), maar in november werden op de 18e maximaal 27085 individuen geteld. Ten zuiden van Hbz werden nooit meer dan duizend eiders op een dag gezien.

Net als in september was de grote jager een regelmatige verschijning, al waren de aantallen aanzienlijk lager dan in september. Middelste jagers daarentegen werden niet in uitzonderlijke aantallen gezien en kleine jagers ontbraken vrijwel. Opvallend laat was de waarneming van een juveniele kleinste jager op 1 november te Weka. Op deze telpost werden op 6 november verplaatsingen van drieteenmeeuwen gezien: 1682 Z, 111 N. Elders werden maximaal enkele honderden vogels gezien. Opvallend waren de meldingen van 7 vorkstaartmeeuwen in november te Huis (max 24 nov drie 1e kj). De enige andere waarneming van deze soort kwam van Hbz: 10 oktober 1 Z. Van 25 t/m 28 oktober werd te Schev voorjaarsachtige trek van dwergmeeuwen vastgesteld (max 1383 Z op de 27e).

Het aantal waargenomen alk/zeekoeten was laag. Beste dag was 29 oktober (Hbz 32 Z, 227 N). Vanaf 4 oktober (Hbz 1 Z, 1 N) werden in totaal acht papegaauiduikers gezien, waarvan drie te Schev en de overige - uiteraard - te Hbz. De grote aantallen kleine alken die in november langs de Britse oostkust werden gezien (zie elders in deze *Nieuwsbrief*) staken schril af tegen de aantallen in Nederland. Te Huis werd met in totaal 31 vogels het hoogste aantal gezien: beste dag was 23 november 15 exx.

Tot slot: de eerste meldingen van bruinvissen kwamen van Texel (5 en 6 oktober). Tijdens het zeetrekweekend werden daar nog drie exemplaren gezien. In november waren waarnemingen beperkt tot Hbz (5) en Schev (1).

Informatie van F. Geldermans, A. Gouw, N. van der Ham, I. Hoogendoorn en de websites van de VWG's Walcheren (<http://www.birdingzeeland.nl/>) en Den Haag (<http://www.vwgdenhaag.nl/scheveningen/>). Leuke waarnemingen a.u.b. eens per kwartaal doorgeven aan Steve Geelhoed, Leon. Springerlaan 300, 2033 TH Haarlem, e-mail steve.geelhoed@planet.nl. Inge vulde uurkaarten opsturen naar CvZ-archief, antwoordnummer 817, 8200 WB Lelystad. Ingevoerde gegevens kunnen hier ook op flop heen gestuurd worden, of per E-mail naar kees.camphuysen@wxs.nl **Steve Geelhoed NZG-CvZ**

GERINGDE ZEEVOGELS

(weinig ruimte deze keer: de Nieuwsbrief is overvol!)

Op 23 februari 1999 vond Jelle van Dijk een dode **noordse stormvogel** (geen olie) op het strand voor de Noordwijkse boulevard. Het was een dag na een paar stormdagen. De vogel was geringd met LONDON SS39380. De ring was nauwelijks nog leesbaar en aan de onderzijde messcherp afgesleten. Na anderhalf jaar kreeg Jelle eindelijk bericht: de vogel was geringd als 'full grown' op 12 september 1968 op Fair Isle. Aardig oud, maar zie de reactie van Jan-Andries in deze Nieuwsbrief!

De Windbrekers vonden op 12 september 2001 op de Pettemer Zeewering een dode Finse **eidereend** (Helsinki-DT026294) die als adulte vrouw was geringd te Ronnskar, Kirkkonummi, Finland (59°56'N, 24°24'E) op 20 mei 1989.